

Liquidaties in Nederland

*Ontwikkelingen & achtergronden van schutters en
andere betrokkenen*

Sheila Adjiembaks, Frank Boerman, Robby Roks, Ewout Stoffers

SAMENVATTING

Samenvatting

Doelstelling & onderzoeksvragen

Dit rapport verschaft zowel kwantitatieve als kwalitatieve inzichten ten aanzien van het fenomeen liquidaties¹ in Nederland. We beogen met dit rapport (wetenschappelijke) kennis over dit fenomeen te vergroten en een constructieve bijdrage te leveren aan praktijkgerichte handelingsperspectieven, om zo de voedingsbodem voor betrokkenheid bij liquidaties tegen te gaan. Hiertoe staan vijf onderzoeksvragen in het onderzoeksrapport centraal:

1. Wat zijn de aard, omvang en spreiding van liquidaties in Nederland in de periode 2016 tot en met 2021?
2. Wat zijn de demografische achtergrondkenmerken van personen die betrokken zijn bij liquidaties?
3. Welke criminele carrières kunnen er bij schutters betrokken bij liquidaties worden onderscheiden?
4. Op welke wijze verloopt betrokkenheid bij liquidaties en welke beweegredenen spelen daarbij een rol?
5. Hoe beschrijven veroordeelden van liquidaties hun levensloop?

Methode

Dit onderzoeksrapport bestaat uit twee delen. Het eerste kwantitatief georiënteerde deel is gebaseerd op analyses van het Moord-en-doodslagbestand van de politie (onderzoeksvragen 1 tot en met 3). Voor het tweede deel vormen elf bestudeerde OM-strafdossiers en *lifestory interviews* met zeventien veroordeelde betrokkenen de basis voor een kwalitatieve uiteenzetting (onderzoeksvragen 4 en 5). Voor een uitgebreide methodische verantwoording verwijzen we naar hoofdstuk 2 in het rapport.

Conclusies

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste conclusies van dit onderzoek per onderzoeksvraag. Voor een uitgebreide bespreking verwijzen we naar hoofdstuk 10.²

---

1 Zie voor een definitie van liquidatie paragraaf 2.1.

2 Voor antwoorden op de onderzoeksvragen verwijzen we naar de resultaat hoofdstukken en bijbehorende resumsés in de paragrafen 3.6, 4.4, 5.4, 6.4, 7.3, 8.4.

1. Aard, omvang & spreiding van liquidaties³

Omvang: liquidaties in perspectief

Uit analyse van het Moord-en-doodslagbestand blijkt dat er jaarlijks in Nederland gemiddeld negentien gevallen van moord/doodslag in het criminele milieu plaatsvinden. Ongeveer de helft daarvan betreft een liquidatie. Gemiddeld gaat het om tien (en hoogstens dertien) liquidaties. Van 2016 tot en met 2021 vonden er 57 liquidaties plaats. Van alle gevallen van moord/doodslag in Nederland is één op de twaalf een liquidatie. Dit laat zien dat de bulk van de moord/doodslag in Nederland uit andere hoek komt. Ook neemt het aantal liquidaties sinds 2017 af. Deze bevindingen plaatsen de omvang van liquidaties dus enigszins in perspectief.

Liquidaties vinden vooral in de Randstad, doordeweeks en 's avonds plaats

Een aanzienlijk deel van de liquidaties vindt plaats in Noord-Holland (40%) en Zuid-Holland (26%) en dan vooral in de Randstad, in of rondom de steden Amsterdam en Rotterdam. Met de provincies Noord-Brabant (12%) en Utrecht (12%) daarbij opgeteld hebben we het overgrote deel van alle liquidaties in beeld (90%). Géén liquidaties zien we in Friesland, Flevoland, Drenthe en Groningen.

De meeste liquidaties gebeuren doordeweeks (90%), in de avonduren en de nacht (67%) en op de openbare weg en op parkeerplaatsen (83%). Schutters lijken toe te slaan op doordeweekse dagen van vaste routines van het slachtoffer, vermoedelijk om de slagingskans te vergroten. Ze voeren de liquidatie bij voorkeur in het donker en buiten uit om snel en ongezien te kunnen vluchten na hun daad. De veel in de media gebruikte beschrijving van liquidaties die zich 'op klaarlichte dag' afspelen, komt hierdoor in een enigszins ander licht te staan.

Het gebruik van volautomatische wapens is niet bepalend voor het risico voor omstanders van liquidaties

Uit dit onderzoek blijkt dat bijna de helft van de 57 liquidaties (47%) te kwalificeren is als een liquidatie met een laag risico voor omstanders (geen andere personen aanwezig dan dader/slachtoffer). Daar staat tegenover dat we 25 van de 57 liquidaties (44%) kwalificeren als situaties met een hoog risico voor omstanders. In die gevallen vond de liquidatie plaats in een ruimte of op een plek met meerdere personen en vielen er meerdere schoten waarbij omstanders het risico liepen te worden geraakt of daadwerkelijk werden geraakt. In minder dan een kwart van de liquidaties (13 van de 57 liquidaties) is een volautomatisch vuurwapen gebruikt, bijvoorbeeld een Kalasjnikov of Skorpion. Hiervan vonden er zes plaats in de omgeving van Rotterdam, vijf in Amsterdam en één in Utrecht. Het gebruik van volautomatische vuurwapens beperkt zich hoofdzakelijk tot de Randstad. We zien geen toe- of afname in het gebruik van volautomatische vuurwapens met de jaren, en van een trend in het gebruik ervan bij liquidaties is dus geen sprake.

3 Zie verder hoofdstuk 3 van het rapport en/of het resumé in paragraaf 3.6.

Zes van de dertien liquidaties met volautomatische vuurwapens ging gepaard met een hoog risico voor omstanders. Daarmee komt een hoog risico voor omstanders naar verhouding net zo vaak voor bij liquidaties met volautomatische vuurwapens als bij liquidaties met gebruik van andere vuurwapens zoals Glocken en Lugers. Het gebruik van volautomatische vuurwapens leidt dus niet tot meer risico voor omstanders.

Misdaadmarkt: vier op de vijf liquidaties in Nederland zijn cocaïnegerelateerd

Ruim vier op de vijf liquidaties in Nederland zijn cocaïnegerelateerd (83%). Vooral in de Randstad is zo'n relatie te leggen. Voor de liquidaties in Amsterdam en omstreken bestaat de link met cocaïne in twintig van de 23 gevallen, voor Rotterdam en omstreken gaat het om dertien van de vijftien liquidaties en in de provincie Utrecht zijn alle liquidaties cocaïnegerelateerd. In Noord-Brabant wijkt het beeld af van dat in de Randstad: van de zeven liquidaties zijn er in totaal drie gerelateerd aan de cocaïnemarkt, de rest is gerelateerd aan cannabis en/of synthetische drugs.

Motief: van je vrienden moet je het niet hebben

Het motief dat achter het gevaar om geliquideerd te worden schuilt, komt vaker uit het 'eigen kamp' dan uit het 'vijandige kamp'. Uit de analyse van het Moord-en-doodslagbestand blijkt namelijk dat nog geen veertig procent van de achterhaalde motieven betrekking heeft op liquidaties van een concurrent uit het criminele milieu, terwijl ruim de helft gericht was tegen iemand van het eigen samenwerkingsverband – of in de periferie daarvan. De meest voorkomende motieven om iemand uit 'het eigen kamp' te liquideren zijn wanprestatie, diefstal (van geld of drugs), praten met politie en justitie of met iemand in het criminele milieu. Dat vriendschappen of zakelijke relaties in het criminele milieu betrekkelijk zijn, blijkt ook uit sommige *lifestory interviews* waarin respondenten vertellen over opdrachten tot liquidatie van bevriende (zaken)relaties in de drugshandel. Al met al verdient het beeld dat vooral tegenstrevers in het criminele milieu elkaar uit de weg ruimen, dus aanscherping: het gevaar komt vaker van binnenuit dan van buiten het eigen criminele netwerk.

2. Demografische achtergrondkenmerken van schutters en slachtoffers⁴

Bij 40 van de 57 liquidaties die in 2016-2021 zijn gepleegd, zijn in totaal 56 schutters geïdentificeerd. Meestal gaat het om één schutter per liquidatie (60%). Bij zeventien liquidaties kwamen geen schutters in beeld. Bij de 57 liquidaties zijn 62 dodelijke en vijf zwaargewonde slachtoffers gevallen. In de meeste gevallen valt er een enkel dodelijk slachtoffer (95%). Één op de vijf dodelijke slachtoffers was daarbij niet beoogd.

Schutters zijn niet steeds jonger

Dit onderzoek wijst uit dat schutters van liquidaties uitsluitend mannen zijn van gemiddeld 29 jaar oud. De gemiddelde leeftijd vertoont een dalende trend, maar dat be-

---

4 Zie verder hoofdstuk 4 en/of het resumé in paragraaf 4.4.

tekent niet dat er sprake is van steeds jongere schutters. Het aantal oudere schutters neemt namelijk af en het aantal jonge schutters neemt niet toe. Schutters van liquidaties worden dus niet steeds jonger.

Slachtoffers van liquidaties zijn gemiddeld ruim elf jaar ouder dan schutters van liquidaties: 40 versus 29 jaar. Alle dodelijke slachtoffers zijn mannen met uitzondering van één (niet beoogd) vrouwelijk slachtoffer.

Meerderheid van de schutters is in Nederland geboren en heeft een herkomst van buiten Europa

Op elke tien schutters zijn er zes in Nederland geboren. Toch ligt de herkomst van een groot deel van de schutters buiten Europa, omdat de herkomst niet alleen wordt bepaald door het eigen geboorteland, maar ook door dat van de ouders: op elke tien schutters hebben er acht een herkomst van buiten Europa. Er bestaan aanzienlijke verschillen tussen herkomstlanden. Als we kijken naar de verdeling van klassieke migratielanden, dan zien we dat ruim een kwart van de schutters van Antilliaanse herkomst is. Schutters met een Marokkaanse herkomst komen net zo vaak voor als schutters met een Surinaamse herkomst: elk bijna één op de vijf. Schutters van Turkse herkomst komen maar weinig voor en die van Indonesische herkomst ontbreken geheel.

Een oververtegenwoordiging van personen met een herkomst van buiten Europa vinden we ook onder slachtoffers van liquidaties, maar in mindere mate dan bij schutters: ruim vijf op tien (versus acht op tien).

Bij liquidaties vallen meer doden door fatale aanwezigheid dan door noodlottige gelijkenis

Uit dit onderzoek blijkt dat één op de vijf dodelijke slachtoffers van liquidaties niet beoogd is. Daarvan krijgen in berichtgeving vooral slachtoffers van zogenoemde ‘vergismoorden’ veel aandacht. Dit zijn gebeurtenissen waarbij iemand wordt vermoord omdat hij wordt aangezien voor een ander. In Nederland vielen op deze wijze vier slachtoffers tussen 2016-2021. Doorgaans gaat er minder aandacht uit naar een andere categorie slachtoffers bij liquidaties: personen die om het leven komen omdat ze bij het doelwit in de buurt zijn; ze zijn op het verkeerde moment op de verkeerde plaats. Hier gaat het om zeven slachtoffers. Al met al kan geconcludeerd worden dat er bij liquidaties dus meer doden vallen door ‘fatale aanwezigheid’ dan door ‘noodlottige gelijkenis’.

3. Criminele carrières van schutters⁵

Strafbare feiten: schutters van liquidaties komen niet ‘vanuit het niets’

Van de 56 geïdentificeerde schutters is het overgrote deel (93%) al vóór het plegen van de liquidatie bij de politie bekend vanwege registraties van strafbare feiten. Doorgaans pleegt een schutter de liquidatie pas jaren na zijn eerste geregistreerde strafbare feit – voor een overgrote meerderheid vijf jaar daarna of later. Gemiddeld is een schutter al

5 Zie verder hoofdstuk 5 en/of het resumé in paragraaf 5.4.

---

van 27 strafbare feiten verdacht voordat hij de liquidatie uitvoert. We kunnen daarom wel stellen dat schutters van liquidaties een aanzienlijk *track record* opbouwen voordat ze een liquidatie plegen. Ze komen dus niet vanuit het niets.

Carrièreverloop schutters: veel geweld maar geen specialisatie, zowel escalatie als de-escalatie

Een meerderheid van de schutters start zijn criminele carrière als minderjarige (34 van de 52) en een minderheid als volwassene (13 schutters). Ze zijn gemiddeld 16 jaar oud bij aanvang van hun (geregistreerde) criminele carrière. Vijf zijn er al vóór hun twaalfde jaar verdacht van een strafbaar feit. We zien in de criminele carrières van schutters veel geweld: één op de drie schutters is bij de start al direct gewelddadig, negentig procent heeft voor het plegen van de liquidatie al geregistreerde misdrijven met een geweldscomponent op naam (elf zelfs meer dan tien) en 22 schutters zijn al eerder verdacht geweest van (poging tot) moord/doodslag. Echter, geweldsmisdrijven vormen niet de meerderheid van hun geregistreerde strafbare feiten. Ze hebben ook allerlei andere feiten achter hun naam, zoals vermogensmisdrijven zonder geweld. Daarmee zijn schutters dus geen specialisten in geweld. De ernst van de delicten neemt in de loop van de criminele carrière niet voor iedereen toe. Er zijn zelfs wat meer schutters met een de-escalerende dan met een escalerende carrière.

4. Bewegredenen & wijze van betrokkenheid bij een liquidatie⁶

Om meer zicht te krijgen op de manieren van betrokkenheid bij een liquidatie zijn in totaal elf OM-strafdossiers bestudeerd. Daarnaast zijn op basis van veertien levensverhalen van veroordeelden een viertal 'narratieve poses' gepresenteerd. Een narratieve pose is de manier waarop een veroordeelde zichzelf presenteert in zijn verhaal over de liquidatie. Daarbij is gekeken naar (1) de bewegredenen die hij naar voren brengt en (2) zijn verhaal over de wijze van eigen betrokkenheid bij de liquidatie.

Drie wijzen van betrokkenheid bij liquidaties: (1) direct vanuit persoonlijk conflict, (2) direct in opdracht van anderen en (3) indirect/geleidelijk

Direct vanuit persoonlijk conflict: betrokkenheid bij een liquidatie verloopt direct en is het sluitstuk van een persoonlijk conflict dat speelt tussen de betrokken verdachte/veroordeelde en het slachtoffer. De narratieve pose van de 'Doe-het-zelver' leert ons dat deze wijze van betrokkenheid vooral is ingebed in (initiële vriendschaps)relaties met het slachtoffer in het criminele drugsmilieu. Hij beslecht de liquidatie geheel zelfstandig, volgens een (relatief) minder complex of gefaseerd plan omdat het veelal een 'lik-op-stuk reactie' betreft. Dit, om te laten zien dat men niet met de 'Doe-het-zelver' kan sullen, en de liquidatie nodig is om naam in het criminele milieu te behouden of te versterken.

---

⁶ Voor een uitgebreide bespreking hiervan verwijzen we naar hoofdstuk 6 en 7 en/of het resumé in paragraaf 6.4 en 7.3.

Direct in opdracht van anderen: betrokkenheid bij een liquidatie verloopt bij een ander deel van de betrokken veroordeelden eveneens direct, maar dan in opdracht van anderen. Deze wijze van betrokkenheid is verder ingekleurd door de narratieve pose van de ‘Professional’. Hij staat veelal bekend als iemand met een reputatie: een persoon die een klus kan klaren en die snel korte metten maakt. De ‘Professional’ heeft vooral een zelfstandig aandeel in (verschillende delen van) de uitvoering verankerd in een relatief gefaseerd, doordacht plan. *Indirect/geleidelijk:* een derde wijze van betrokkenheid die uit dit onderzoek naar voren komt, betreft een meer *indirecte*, geleidelijke wijze van betrokkenheid. Deze wijze wordt – in tegenstelling tot de eerder genoemde twee manieren – getekend door een mate van naïviteit. Betrokkenheid ontstaat via het sociale netwerk (en/of netwerk) van familie en/of vrienden uit de buurt of van school. De betrokken verdachten stellen niet van meet af aan op de hoogte te zijn geweest van hun handelen in het licht van een op handen zijnde liquidatie. In de *lifestory interviews* heeft dit verder inkleuring gekregen middels de narratieve pose van de ‘Naïeveling’ die losse klussen klaart die op zichzelf bezien niet per definitie aan een liquidatie hoeven te relateren (denk aan bakens plaatsen, spotten, et cetera).

Beweegredenen voor betrokkenheid bij een liquidatie zijn uiteenlopend en complex: wraak, financieel gewin, erbij horen/loyaliteit

Omdat verdachten uit de bestudeerde dossiers doorgaans zwijgen, zijn actoren in de strafrechtspiegeling (OvJ's en rechters) veelal toegewezen op het construeren van een beweegreden op basis van de voor handen zijnde dossierstukken. Daarbij wordt niet zelden gewezen op financieel gewin. Deze beweegreden is ook te herkennen in de bestudering van de levensverhalen. In het bijzonder in de narratieve pose van de ‘Professional’. Deze geeft primair aan dat zijn betrokkenheid bij een liquidatie een ‘zakelijke transactie’ is, passend bij zijn ‘korte metten’-reputatie. Dit laat zien dat ‘financieel gewin’ als (geconstrueerde) beweegreden in het geval van zwijgende verdachten op basis van het door ons verkregen empirisch materiaal aannemelijk kan zijn.

Dit onderzoek wijst tegelijkertijd uit dat een focus op alleen deze beweegreden te beperkt is. Allereerst komt op basis van de narratieve pose van de ‘Doe-het-zelver’ naar voren dat financieel gewin soms zelfs als verwerpelijk wordt opgevat en dat gevoelens van wraak, vanuit het oog-om-oog-tand-om-tandprincipe, juist betekenisvol zijn. Deze gevoelens zijn veelal ingegeven door conflicten over geld en geripte/gestolen partijen harddrugs door (vermeende) vrienden en/of leden binnen het eigen samenwerkingsverband.

Ten tweede blijkt ten aanzien van sommige verdachten uit de dossierstudie en uit de narratieve pose van de ‘Naïeveling’ dat gevoelens van loyaliteit en ‘erbij horen’ (al dan niet in combinatie met het uitzicht op een financiële vergoeding) de beweegreden voor betrokkenheid is. Dit lijkt in sommige gevallen gepaard te gaan met een gevoel van ervaren drang en dwang: sommige betrokkenen verklaren het gevoel te hebben gehad niet meer terug te kunnen toen zij in precare situaties terecht kwamen voorafgaand aan de liquidatie. De ‘Naïeveling’ portretteert zichzelf daarbij als iemand die niet altijd (tijdig) kennis draagt van de op handen zijnde liquidatie. Tegelijkertijd leren die verhalen ons dat hierbij soms een mate van ambiguïteit speelt in de vorm van ‘bewust onbe-

---

wust' blijven: men voelt zich niet in de positie om vragen te (durven) stellen over wat er staat te gebeuren. Mede omdat initieel is toegezegd voor een (ogenschijnlijk) 'on-schuldige klus' die niet per definitie aan een liquidatie te relateren is (denk aan een bakken plaatsen, een auto ophalen, et cetera). Al met al doet een focus op enkel financieel gewin als beweegreden dus onvoldoende recht aan de soms complexe verstrengeling of verwevenheid van de (initiële) beweegredenen voor een 'klus' en de uiteindelijke betrokkenheid bij een dermate zwaar delict als een liquidatie.

'Spreken is zilver, zwijgen is goud': angst voor represailles uit het criminele milieu is groter dan de straf(dreiging) vanuit justitie

Uit dit onderzoek is gebleken dat het merendeel van de verdachten uit de OM-strafdossiers zich beroept op hun zwijgrecht of hun toebedeelde/vermeende rol ten aanzien van de liquidatie ontkent. Deze (proces)houding lijkt haar oorsprong te vinden in de brede straatcode van niet 'snitchen' of niet praten met de politie. Op basis van ons empirisch materiaal uit de *lifestory interviews* leren we tevens dat zwijgen ook wordt ingegeven door de zweem van geweld die rondom liquidatiezaken hangt.

Dit heeft nadere inkleuring gekregen in de (vierde) narratieve pose van de '(Ont)kenner'. Zij *kennen* het criminele milieu maar al te goed, maar *ontkennen* de door justitie toebedeelde rol in de liquidatie. '(Ont)kenners' presenteren zich niet als dader maar eerder als slachtoffer van een falend justitieel systeem. Sommigen van hen kennen het onderliggend daadwerkelijke motief en/of de beweegredenen voor de betreffende liquidatie. Zij gaan echter nadrukkelijk gebukt onder de spanning van een dilemma. Alhoewel zij de beschikking hebben over deze kennis – die hen mogelijkterwijs vrij(er) kan pleiten – zijn zij zich tegelijkertijd zeer bewust van de mores in het criminele milieu: 'wie praat, die gaat'. Voor hen is de angst voor represailles uit het criminele milieu blijkbaar groter dan voor de (potentiële) straf vanuit justitie.

5. Levensloopbeschrijvingen van veroordeelde betrokkenen bij een liquidatie

Veroordeelden bij liquidaties onderscheiden in de beschrijving van hun levens grofweg drie periodes: de kindertijd, tienerjaren en de (jong)volwassen jaren.

Kindertijd: ondanks heftige gebeurtenissen een mooie jeugd

Alhoewel het merendeel van de respondenten met positieve gevoelens refereert aan zijn kindertijd, blijkt uit dit onderzoek ook dat in die periode zich de nodige heftige gebeurtenissen hebben voorgedaan. Zo is sprake van ernstige verwaarlozing, politie-invallen, geldproblemen en/of verhuizen wegens plotse detentie van (een of meer) ouder(s)/opvoeder(s), seksueel misbruik, (veelvuldige) uithuisplaatsingen en (heftige) ruzies thuis. Het is niet ondenkbaar dat dergelijke ingrijpende ervaringen tot trauma's of psychosociale problematieken hebben geleid. Op basis van de *lifestory interviews* kunnen we in ieder geval concluderen dat voor het merendeel van de respondenten vooral positieve herinneringen domineren in hun beschrijvingen van de kindertijd ondanks de nodige heftige ervaringen en (mogelijk traumatische) gebeurtenissen in die periode.

Tienerjaren: verschillende factoren leiden tot ontsporing

Uit dit onderzoek blijkt dat respondenten de ‘echte’ problemen in hun leven beginnen te ervaren in hun tienerjaren, in het bijzonder in de transitiefase van de basis- naar de middelbare school. In deze periode wordt allereerst een mate van (emotionele) connectie of verbinding met het thuisfront gemist door respondenten. In het bijzonder met hun (fysiek aan- dan wel afwezige) vader. Hiernaast wijzen de levensverhalen uit dat veelal ‘grotere’ problemen (zoals schulden) op het thuisfront leiden tot stelselmatig ongeoorloofd schoolverzuim en dat ‘de straat’ meer en meer begint ‘te trekken’. Deze aantrekkingskracht is mede ingegeven door de toenemende behoefte aan (financieel) autonoom handelen in de tienerjaren.

In de tienerperiode raakt het merendeel van de respondenten, veelal op zeer jonge (twaalf/ dertienjarige) leeftijd, voor het eerst betrokken bij criminele activiteiten. Er zijn grofweg vier factoren die daarbij een rol spelen. Allereerst geven respondenten aan dat *armoede op het thuisfront* een rol speelt. Geldproblemen lijken de drang naar financiële autonomie aanzienlijk te versterken. Dit lijkt, ten tweede, ingebed in *de buurt* waar respondenten zijn opgegroeid en waar een mate van onderlinge verbondenheid (als lotgenoten) van uit lijkt te gaan. Deze verbondenheid is veelal verankerd in gevoelens van sociale deprivatie: men groeit – naar zeggen van de respondenten – op in ‘achterstandswijken’ en buurten waar ‘veel aan de hand is’. Dit kan gevoelens van (collectieve) rechtvaardiging of neutralisatie ten aanzien van het verwerven van illegale inkomsten om te kunnen (over)leven versterken.

Ten derde is ook de *criminele opgroeicontext met verkeerde voorbeelden* invloedrijk gebleken. Respondenten geven beschrijvingen van negatieve invloeden van bestaande criminele structuren en (jong)volwassen negatieve rolmodellen. Ongeveer de helft van de respondenten spreekt over invloed van crimineel actieve familieleden en loyaliteit aan hen. Ook criminele rolmodellen versterken het (achteraf geromantiseerd) beeld dat misdaad loont. Het besef dat misdaad op langere termijn niet loont en maar voor een enkeling tot een daadwerkelijk succesvolle criminele carrière leidt, ontbreekt naar hun eigen zeggen geheel in de tienerfase van hun leven. Dit wordt, ten vierde, deels verklaard doordat voor sommige respondenten in die fase met name de ‘*zucht*’ naar *spanning* de boventoon voert.

Vanaf de tienerjaren tot aan de (jong)volwassen jaren valt bovendien op dat die verleidingen gepaard gaan met periodes van (jeugd)detentie. Dit kan verschillende gevolgen hebben. Sommige respondenten ervaren (jeugd)detentie als een plek van structuur: een moment van rust en de zekerheid van een ‘dak boven hun hoofd’. Voor anderen is het ook een plek waar ze meer criminele contacten hebben opgedaan en zo meer hebben ‘geleerd’ over het plegen van delicten en over de daarbij horende strategieën ter ontwijking van politie- en justitiecontacten.

(Jong)volwassenheid: vroege starters die later pas ‘echt’ beginnen

Uit de *lifestory interviews* blijkt dat voor het merendeel van de respondenten hun criminele carrière in de (jong) volwassenheid ‘pas echt’ begint, ondanks het feit dat zij al wel crimineel actief zijn geweest vanaf de tienerjaren. In de (jong)volwassen jaren zijn zij zelfstandig gaan wonen, heeft een deel van hen kinderen gekregen en benoemen zij

---

afwisselende perioden van instabiliteit als het gaat om arbeid en het verwerven van inkomsten. Respondenten geven tevens aan hun criminele carrière te hebben doorgezet omdat zij in de periode(s) na detentie instabiliteit hebben ervaren qua sociale relaties, inkomsten/werk en/of huisvesting. Het plegen van delicten verkrijgt voor hen een steeds instrumenteler karakter: het wordt ‘ingezet’ om basisbehoeften op orde te krijgen, inkomsten te verwerven en in het eigen levensonderhoud te kunnen voorzien. Een huis, ouderschap en het hebben van werk zijn doorgaans factoren die het stoppen met criminaliteit bevorderen. De empirische inzichten uit dit onderzoek wijzen uit dat dergelijke factoren ook van betekenis kunnen zijn bij het doorgaan in de criminaliteit als ze niet duurzaam worden geborgd of te weinig aandacht krijgen in de periode na detentie. In de beschrijvingen van het merendeel van de respondenten komt bovendien naar voren dat zij bij steeds serieuzere, zwaardere (inter)nationale misdadervormen en groeperingen betrokken raken. Alhoewel het dus helder is dat de criminele carrière in de tienerjaren al start, wordt dit in retrospectief pas op een relatief latere leeftijd als meer betekenisvol ervaren.

Handelingsperspectieven

In dit onderzoek zijn inzichten opgedaan die van betekenis zijn voor de beeldvorming rond het thema liquidaties en het handelingsperspectief van professionals om de voedingsbodem voor betrokkenheid bij liquidaties tegen te gaan. We bespreken deze hieronder. Voor een uitgebreide bespreking en nadere toelichting verwijzen we naar paragraaf 10.3 in het rapport.

Veranker en analyseer politie-informatie structureel in een nationaal Moord-en-doodslagbestand voor een accuraat beeld, het corrigeren van vertekende beelden en het voeren van beleid

Allereerst is duidelijk geworden dat structurele inwinning en analyse van politie-informatie waardevolle kennis oplevert over liquidaties in Nederland en de betrokkenen daarbij. Met die kennis kan een accuraat beeld worden gegeven van dit fenomeen en kan ongenuanceerde berichtgeving over liquidaties worden gecorrigeerd. Op die manier kan tegenwicht worden geboden aan bestaande beeldvorming. Daarmee kan aan het veiligheidsgevoel van burgers recht worden gedaan. Verder bieden structurele analyses mogelijkheden voor het ontwikkelen van beter onderbouwd beleid, gericht op het voorkómen en tegengaan van liquidaties. Het is daarom van belang dat politie en OM beschikken over een nationaal Moord-en-doodslagbestand waarin politie-informatie structureel wordt verankerd.

Bied tegenwicht aan geromantiseerde beelden over criminaliteit

Ten tweede biedt dit onderzoek de mogelijkheid om een keerzijde te belichten van het beeld dat jongeren veelal uit social media en tv-series krijgen over de (vermeende) ‘glamorous’ lifestyle van criminelen. Uit de analyses blijkt bijvoorbeeld dat meer dan de helft van de liquidaties plaatsvindt binnen het eigen samenwerkingsverband of in de periferie ervan. Dit maakt duidelijk dat ‘vriendschappelijke’ relaties in het criminele

milieu nogal betrekkelijk zijn. Door aandacht te schenken aan dergelijke risico's van een leven in de criminaliteit en door te waarschuwen voor de potentiële (levensbedreigende) gevolgen ervan, kan tegenwicht worden geboden aan geromantiseerde beelden over criminaliteit.

Het delictprofiel van schutters biedt weinig mogelijkheden voor vroegsignalering om liquidaties te voorkomen

Ten derde blijkt dat het delictprofiel van schutters – jammer genoeg – *geen* handelingsperspectief oplevert om liquidaties te kunnen voorkomen: er is in hun criminele carrière geen gemeenschappelijk en kenmerkend delictpatroon te vinden dat daaraan kan bijdragen. Dit terwijl het publiek en de media dat vaak wel verwachten en zich na een liquidatie afvragen: wat wisten we van de verdachte; had deze moord misschien voorkomen kunnen worden? Deze verwachting kan op basis van onze onderzoeksgegevens dus niet worden ingelost. Wel springt in het oog dat ruim veertig procent van de schutters al eerder verdacht is geweest van een (poging tot) moord/doodslag.

Vroegsignalering om afglijden te voorkomen: aandacht voor ontwrichting van een positieve ontwikkeling van jongeren

Ten vierde wijst dit onderzoek uit dat er wél mogelijkheden tot vroegsignalering zijn voor het tegengaan van criminaliteit in algemene zin. De *lifestory interviews* met betrokkenen bij liquidaties leren ons dat een versterkte aandacht voor ontwrichting van een positieve ontwikkeling van jongeren binnen het schooldomein noodzakelijk is: (structureel) ongeoorloofd schoolverzuim dient niet als oorzaak maar als symptoom van mogelijk onderliggende complexere problematieken te worden opgevat. Ook biedt het werken met jongeren zelf de mogelijkheid om vanuit hun leefwereld in te zetten op betekenisvolle preventieve inzichten om betrokkenheid bij (zwaardere vormen van) criminaliteit tegen te gaan.

Naast 'bewijzen' nog meer aandacht voor 'begrijpen' in de strafrechtsketen

Tot slot maakt dit onderzoek duidelijk dat er een variatie aan beweegredenen en wijzen van betrokkenheid bij een liquidatie bestaat. Zo kan bijvoorbeeld sprake zijn van directe maar ook van indirecte betrokkenheid en kunnen ook gevoelens van ervaren dwang een rol spelen. De bevindingen in dit rapport bevestigen nog eens dat de strafrechtsketen niet alleen gericht dient te zijn op 'bewijzen' maar óók op het 'begrijpen' van de bredere context waarbinnen betrokkenheid bij een liquidatie plaatsvindt. Dit kan de strafrechtsketen immers voeden met het formuleren van een betekenisvolle, evenwichtige strafafdoening. Het is dus belangrijk voor de strafrechtsketen om aandacht te blijven geven aan deze context.